

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ГРОД АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 339.137.2:684.4

**ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ
МЕБЛЕВОГО ВИРОБНИЦТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі менеджменту підприємницької діяльності Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
АНДРУШКІВ БОГДАН МИКОЛАЙОВИЧ,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
завідувач кафедри менеджменту підприємницької
діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
ЛИЦУР ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ,
ДУ «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»,
провідний науковий співробітник відділу
стратегічного потенціалу сталого розвитку

кандидат економічних наук, доцент
КІНДРАТ РОСТИСЛАВ ЯРОСЛАВОВИЧ,
Національний лісотехнічний університет України,
доцент кафедри економіки та менеджменту
деревообробних підприємств

Захист відбудеться «___» _____ 2013 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.052.05 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: м. Тернопіль, вул. Білогірська, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56.

Автореферат розісланий «___» _____ 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к.е.н., доцент

О. А. Сороківська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективне функціонування ринкової економічної системи зумовлено наявністю конкурентного середовища, за якого всі суб'єкти господарювання, у т.ч. і підприємства меблевого виробництва, мають рівні законодавчо визначені можливості для здійснення господарської діяльності. Для кожного підприємства важливим є його конкурентні пріоритети, які за різними параметрами забезпечують йому ринкову перевагу над конкурентами. Ці переваги можна розглядати як з точки зору ефективності виробництва, раціонального використання ресурсів, об'єктивного розподілу доходів, так і з позицій широкого переліку техніко-технологічних, політичних і соціальних чинників.

З огляду на це, проблема конкурентоспроможності українських меблевих товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках часто полягає у тому, що вони не можуть розвинути значних потужностей та досягнути успішної конкуренції з іноземними компаніями. Тому постає очевидною проблема управління конкурентоспроможністю для конкретного підприємства меблевої галузі, яка характеризується комплексністю, багатогранністю і пов'язана зі складністю механізму функціонування підприємства, постійною зміною умов і факторів підприємницького середовища.

Протягом XVIII-XX ст. уявлення про суть і основні рушійні сили розвитку конкуренції змінювалися. Ці питання досліджували Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, К. Маркс, Дж. Робінсон, Е. Чемберлін, Дж. Кейнс, А. Сміт, Й. Шумпетер, П. Хайне, Ф. А. Хайєк, К. Р. Макконнел та С. Л. Брю, Ф. Найт, М. Портер та інші відомі вчені.

Певний доробок у сфері конкуренції мають російські вчені. Зокрема, цій темі присвячені роботи Ю. І. Коробова, М. І. Книша, К. Ю. Тотьєва, Р. А. Фатхутдінова, Г. Л. Азоева, Л. Г. Раменського, Д. Ю. Юданова, В. В. Качаліна, Е. А. Торгунакова та інших. В Україні розв'язанням проблем конкуренції присвячено наукові праці З. М. Борисенко, В. М. Гесця, І. І. Дахна, О. О. Костусева, І. В. Крючкової, О. І. Кілієвича, В. К. Мамутова, С. В. Мочерного, В. Д. Рожка, Л. Н. Семенової та інших авторів. Питання особливостей та проблемних аспектів формування підприємницьких структур висвітлені у працях Б. М. Андрушківа, І. П. Булеєва, Р. Я. Кіндрата, О. С. Кузьміна, І. М. Лицура, Л. І. Піддубної, Н. П. Тарнавської та ін.

Попри зростання інтересу вчених до проблем конкурентоспроможності підприємницьких структур серед сучасних економістів немає єдиних поглядів на питання виявлення зв'язків, що ідуть від ринку до результату через такі аспекти поведінки, як ціноутворення, інвестиції, інновації тощо. Очевидно, що наукове визначення стану конкурентної поведінки господарюючих суб'єктів є дуже складним завданням у силу різноманіття і труднощів фіксації форм і проявів поведінкової стратегії і тактики. Актуальність зазначених вище проблем, їх недостатнє вивчення і визначили вибір теми дисертаційної роботи, зумовили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, зокрема: «Удосконалення управління навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій» (номер державної реєстрації 0111U002590) та «Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом сфери послуг в умовах трансформаційної економіки» (номер державної реєстрації 0112U002208). Внеском автора у розроблення наукової тематики є обґрунтування необхідності використання структурно-інституціонального аналізу з метою визначення ступеня розвиненості конкурентних відносин підприємств меблевого виробництва на ринку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення та розвиток науково-теоретичних засад, розроблення й обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання:

- розкрити сутність та принципи організації конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі;
- узагальнити теоретичні розробки та визначити засади й основні напрями формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва;
- визначити роль держави в організації конкурентних відносин суб'єктів господарювання;
- обґрунтувати необхідність використання структурно-інституціонального аналізу з метою визначення ступеня розвиненості конкурентних відносин підприємств на ринку продукції меблевого виробництва;
- виділити і систематизувати проблемні аспекти в методиці оцінювання конкурентного середовища господарюючих суб'єктів на меблевому ринку;
- ідентифікувати особливості процедури комплексного дослідження ринку меблевої продукції на основі проведення структурно-інституціонального аналізу;
- удосконалити теоретико-концептуальну основу організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси, які формують рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання меблевої галузі на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Предметом дослідження є теоретичні і прикладні аспекти формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у дисертаційній роботі використано широкий інструментарій загальноприйнятих методів наукового дослідження, а саме: *ретроспективний метод* (для розкриття

сутності та принципів конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі – розділ 1, підрозділ 1.1); *структурно-логічний* (для дослідження послідовності процесу аналізування конкурентного середовища підприємств меблевого виробництва та у процесі висвітлення питання щодо необхідності використання структурно-інституціонального аналізу з метою визначення ступеня розвиненості конкурентних відносин підприємств на ринку – розділ 2, підрозділи – 2.1, 2.2); *метод системного і статистичного аналізу* (для аналізування методичних підходів до оцінювання конкурентного середовища господарюючих суб'єктів на ринку – розділ 2, підрозділ – 2.3); *аналітичний і порівняльний аналіз* (для визначення особливостей і напрямів розвитку підприємницьких структур на ринку меблевої продукції – розділ 2, підрозділ 2.3 та розділ 3, підрозділ 3.3); *графічний і табличний* (для ілюстрації динаміки явищ і процесів, що стосуються питань формування конкурентоспроможних підприємницьких структур – розділи 1-3).

Інформаційною основою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові документи з питань формування підприємницьких структур, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи відомств, дані Державної служби статистики України. Широко використані дані статистичних щорічників, інформаційно-аналітичних бюлетенів та оглядів, тижневиків, періодичних та монографічних вітчизняних і міжнародних видань, Інтернет-ресурси, матеріали авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних і розвитку прикладних засад формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва:

вперше:

- сформовано ефективну структурно-функціональну модель ринку товарів підприємств меблевого виробництва, у якій запропоновано застосовувати інтегрований інструментарій щодо оцінювання стану конкурентного середовища з урахуванням рівня розвитку конкуренції на ньому, що дозволить визначати тип ринку для вжиття адекватних рішень та заходів;

удосконалено:

- методика комплексного дослідження ринку меблевої продукції на основі структурно-інституціонального аналізу, яка, на відміну від існуючих, полягає у визначенні основних етапів дослідження, що дають змогу оцінити ступінь монополізації та розвитку конкуренції на ринку меблевих товарів, існуючі методи та засоби підтримки і розвитку конкурентного середовища та розробити інструментарій щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур;

- теоретико-концептуальну основу організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва, що на відміну від наявних, ґрунтується на необхідності концентрації виробництва з метою досягнення економії від масштабу, що

наблизить господарюючих суб'єктів до створення значних потужностей для успішної конкуренції з іноземними компаніями та до найбільш оптимальної організаційної структури, яка сприятиме зниженню економічних втрат та досягненню найбільш високої результативності ринку в цілому;

набули подальшого розвитку:

- тлумачення сутності конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі, яку пропонуємо трактувати як відносини між господарюючими суб'єктами, в основі яких лежать економічне суперництво та боротьба за домінування на ринку за рахунок реалізації найвигодніших умов виробництва та збуту товарів, надання послуг та забезпечення прибутковості підприємств;

- теоретичні засади та основні напрями формування конкурентоспроможних підприємницьких структур, які на противагу наявним, базуються на створенні економічних, організаційних і правових умов, використанні наявного науково-технічного потенціалу та впровадженні ресурсозберігаючих технологій. Реалізація зазначених пропозицій призведе до створення якісної продукції підприємства, яка відповідатиме основним вимогам, критеріям і досягненням розвинутих країн у цій галузі та сприятиме інтеграції у світове господарство вітчизняних виробників меблів;

- напрями впливу держави на конкурентні відносини суб'єктів господарювання, у результаті яких доведено, що такий вплив повинен здійснюватися за таких умов: порушення чинного законодавства про захист економічної конкуренції; за умови попередження (запобігання) порушення законодавства про захист економічної конкуренції; відсутність конкуренції з об'єктивних причин. У цьому випадку міра впливу держави на конкурентні відносини залежить від державних пріоритетів у галузі та напрямами конкурентної політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наукових розробок та методичних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур, що сприятиме оптимізації економічних витрат та підвищенню результативності господарської діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах меблевого виробництва.

Результати та пропозиції щодо створення ефективної структурно-функціональної моделі ринку меблевих товарів на основі застосування інтегрованого інструментарію оцінювання стану конкурентного середовища використано Головним управлінням економіки Тернопільської обласної державної адміністрації для розробки програм управління (довідка від 09.11.2011, № 01/1-976). Положення та результати дисертаційної роботи щодо послідовності проведення процедури дослідження товарного ринку, а саме визначення основних етапів монополізації підприємства та основних напрямів його подальшого розвитку, використані у практичній діяльності ПП «Фабрика меблів «Нова» з метою забезпечення його подальшого конкурентоспроможного розвитку (довідка від 09.11.2011, № 1096).

Теоретичні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя під час викладання дисциплін: «Управління конкурентоспроможністю фірми», «Галузевий маркетинг» (довідка від 24.01.2013, № 2128-215), а також включені в програму навчальних дисциплін «Стратегія підприємства» та «Управління стратегією підприємств», які викладаються на кафедрі економіки та обліку господарської діяльності Нововолинського факультету Тернопільського національного економічного університету (довідка від 30.05.2013, № 126-06/1582).

Особистий внесок здобувача. Наукова робота є завершеним дослідженням, містить авторські розробки щодо особливостей формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення й розрахунки, які становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методичні положення й результати дисертаційної роботи доповідались та отримали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України» (Тернопіль, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та шляхи вдосконалення ринкових відносин в умовах глобалізації економіки» (Ужгород, 2009), Восьмій Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2011) та Науковій конференції ТНТУ імені Івана Пулюя (Тернопіль, 2012).

Публікації. Основні результати та висновки дисертаційної роботи опубліковано в 13 наукових працях загальним обсягом 4,34 друк. арк. (особисто автору належить 4,25 друк. арк.), з них: 10 статей – у наукових фахових виданнях; 3 праці – у наукових збірниках, тезах доповідей і виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 188 сторінок, у т.ч. 13 таблиць, розміщених на 6 сторінках та 19 рисунків, розміщених на 11 сторінках. Список використаних джерел включає 169 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, визначено мету та основні завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-прикладні особливості розвитку конкуренції в умовах підприємств меблевого виробництва**» розкрито теоретичні основи конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі, узагальнено теоретичні засади формування

конкурентоспроможних підприємницьких структур у меблевому виробництві, а також висвітлено вплив держави на конкурентні відносини суб'єктів.

За результатами дослідження встановлено, що сучасні уявлення про конкуренцію у підприємницькому економічному середовищі характеризуються насамперед заміною концепції «конкуренція» на ширше поняття – «взаємодія підприємств на ринку», а для ефективної взаємодії підприємств на ринку однаково важливим є і конкурентний процес, і конкурентний результат. Поряд з цим, конкуренцію у підприємницькому середовищі доцільно розглядати як певний механізм, що базується на оцінюванні ситуації на ринку (для запобігання економічного домінування), суперництві та оптимальному розподілі ресурсів (рис. 1).

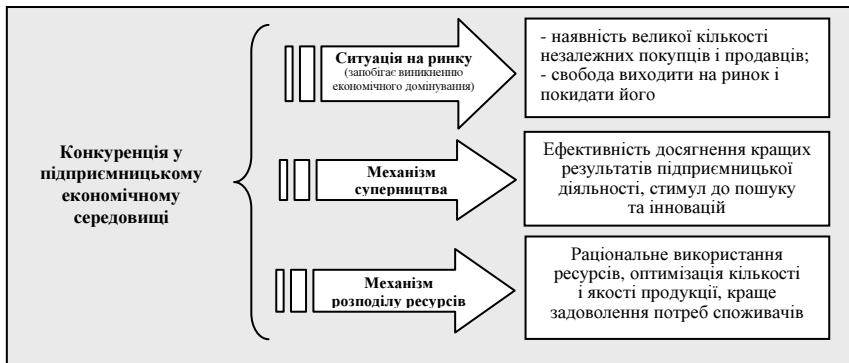


Рис. 1. Структурні складові конкуренції у підприємницькому економічному середовищі

Примітка: узагальнено дисертантом

Зосереджено увагу на чинниках впливу на конкурентну боротьбу, зокрема: розмір ринку – чим більший, тим сильніші конкуренти; темпи зростання ринку – швидке зростання полегшує проникнення на ринок; потужності – зайві потужності приводять до падіння цін; перешкоди для входу або виходу з ринку – бар'єри захищають позицію фірми, їх відсутність робить ринки уразливими для проникнення туди неконкурентоспроможних новачків; ціна; рівень стандартизації товарів – покупці мають переваги, тому що їм легко перейти з одного товару на інший; мобільні технологічні модулі; вимоги до розмірів необхідних капітальних вкладень – жорсткі вимоги підвищують ризик, створюють додаткові бар'єри входу-виходу; вертикальна інтеграція підвищує вимоги до розмірів капіталу, приводить до сильних розходжень у конкурентоспроможності й витратах на виробництво – інтегрованих, частково інтегрованих і неінтегрованих фірмах; економія на масштабі – збільшує частку ринку, необхідну для досягнення конкурентоспроможності товару; швидке відновлення асортименту.

Як показали дослідження, державне втручання у ринкові процеси є неминучим у випадку, так званих, «провалів» ринку, зумовлених

неефективною конкуренцією, яка є наслідком розвитку монополістичних тенденцій. Успішне застосування конкуренції як дієвого методу економічної координації допускає проведення певних державних заходів, а в окремих випадках – навіть вимагає цього.

Проте, як свідчить досвід розвинених країн, державне регулювання супроводжується істотними проблемами, зокрема: прийняття неадекватних рішень через відсутність необхідної інформації, непрофесійність державних службовців, лобіювання ними інтересів певних бізнес-груп, часовий лаг між прийняттям певних рішень та їх реалізацією тощо. Тому необхідним є створення умов, за яких самостійна діяльність суб'єктів господарювання була б ефективною: насамперед, – це наявність необхідної інформації, доступ до ресурсів, зняття бар'єрів для вступу до ринку, розвиток ринкової інфраструктури тощо.

Встановлено, що втручання держави у конкурентні відносини підприємств повинно здійснюватися, як правило, у трьох випадках, зокрема у разі:

- 1) порушення чинного законодавства про захист економічної конкуренції;
- 2) необхідності попередження (запобігання) порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- 3) відсутності конкуренції з об'єктивних причин.

Проведене дослідження вказує, що відправною точкою нового підходу до сутності конкурентної політики підприємства має бути новий погляд на природу конкурентних відносин у сучасній економіці. Неврахування нових тенденцій у рамках традиційної конкурентної політики неминуче буде приводити до періодичних кризових явищ на вітчизняних меблевих підприємствах. Розуміння цих нових реалій вимагає від господарюючих суб'єктів формування реалістичної конкурентної політики як за метою, так і за використовуваними інструментами, які все більше повинні мати інституційно-поведінковий характер.

У другому розділі **«Аналізування методичного інструментарію формування підприємницьких структур у конкурентному середовищі»** здійснено аналізування стану конкурентного середовища підприємств меблевого виробництва, обґрунтовано використання структурно-інституціонального аналізу при дослідженні конкурентного середовища підприємства та узагальнено методи оцінювання конкурентного середовища підприємства на ринку товарів меблевого виробництва.

Особливості формування конкурентоспроможних підприємницьких структур у трансформаційній економіці зумовлюють необхідність дослідження сучасного стану конкурентного середовища підприємства, з'ясування його природи, структури, функціонального призначення та визначення чинників розвитку (рис. 2).

Реалізація усіх етапів процедури дослідження конкурентного середовища підприємства дає змогу визначити ступінь розвитку конкуренції підприємства на ринку, методи та засоби підтримки і розвитку конкурентного середовища.

Найбільш важливим для меблевого підприємства є правильне визначення меж ринку. Якщо межі визначено надто широко – настільки, що в нього

включено підприємства, які не є реальними конкурентами, або ринок визначено надто вузько, включаючи значущих конкурентів, то дослідження товарного ринку буде недостовірним.

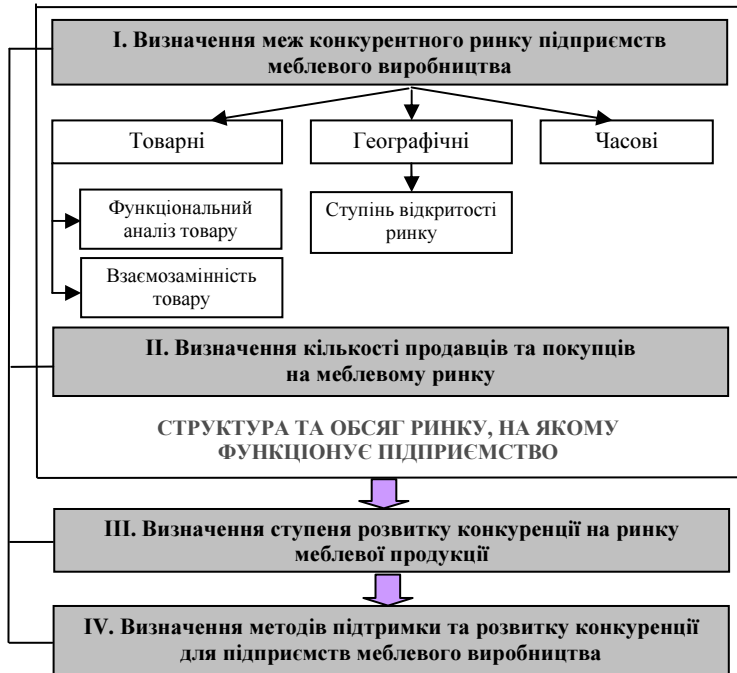


Рис. 2. Етапи дослідження конкурентного середовища підприємства меблевого виробництва

Примітка: розроблено дисертантом

Визначення товарних меж певного ринку здійснюється шляхом аналізу споживчих властивостей товару (призначення, технічні і експлуатаційні показники, фізичні якості, ціна), а також умов споживання чи експлуатації товару покупцями, умов реалізації товару та рівня задоволення попиту.

Для визначення територіальних (географічних) меж ринку слід встановити мінімальну територію, за межами якої придбання товару є неможливим або недоцільним.

Для визначення часових меж конкурентного ринку використовується проміжок часу, протягом якого зміна показників структури ринку, за інших звичайних умов, досягає або може досягти певного порогового значення у відповідь на зміни внутрішніх чи зовнішніх чинників, що впливають на ринкову ситуацію.

За результатами дослідження встановлено, що підприємницькі структури розвиваються внаслідок складної взаємодії формальних і неформальних

інститутів, і саме під впливом останніх пояснюється нестійкість і неефективний характер їх діяльності. Таким чином, інструментарій дослідження конкурентного середовища підприємницьких структур повинен органічно поєднувати системний і поглиблений аналіз їх структурних елементів із наголосом на неформальних чинниках їх формування і розвитку.

Відповідно до визначених вимог в основу формування конкурентоспроможних підприємницьких структур закладено методологію, що поєднує теорію галузевого функціонування підприємницьких структур і теорію інституціоналізму. Такий підхід визначено як структурно-інституціональний, тому що структуру дослідження визначає метод аналізу галузі функціонування підприємницьких структур, а аналіз структурних елементів проводиться з використанням інституціональних підходів.

Якщо інституціональний підхід дав можливість дослідити еволюцію ринкових інститутів і оцінити їх укоріненість в економічних відносинах, то теорія галузевого функціонування підприємницьких структур дозволяє підняти ці глибинні за характером дослідження на поверхневий, практичний рівень. Предметом аналізу даної теорії є ринкові процеси, а її завданням – дослідження: яким чином ринкові процеси спрямовують діяльність виробників на задоволення попиту споживачів.

У процесі проведення структурно-інституційного аналізу виявлено, що переважна більшість виробників меблів (60,7 %) збільшили ціни на власну продукцію в середньому на 30 %, і лише 11,5 % підприємців заявили про їх зменшення на 8,9 %. Незмінними ціни залишили 21,3 % меблевих підприємств. За оцінками експертів меблевого ринку, знизили або залишили незмінними ціни ті виробники, які мали на складі запаси продукції, виробленої ще до початку кризи. Збільшення ціни на меблеву продукцію, перш за все, викликане підвищенням цін на сировину, матеріали та енергоресурси.

Дослідження показали, що у структурі операційних витрат вагому роль відіграє висока ціна на енергоресурси. Так, для більшості компаній меблевої галузі (97 %) основним видом енергоресурсу є електроенергія. Одночасно електроенергію та природний газ використовувє 11,5 % меблевих компаній. Таким чином середня частка енергоресурсів у собівартості продукції підприємств меблевої галузі складає 11,5 %. Для переважної більшості меблевих підприємств (72 %) частка енергоносіїв досягає 10 %, для 13 % компаній ці ресурси займають 11-20 % собівартості.

Окрім цього, підвищення цін на меблеві товари пояснюється тим, що переважна більшість компаній надає перевагу матеріалам і обладнанню закордонного виробництва. Так, 68,2 % вітчизняних компаній купує готову продукцію для потреб власного виробництва в іноземних виробників і лише 31,8 % – у вітчизняних. Більше половини виробників постачає заготовки та сировину/матеріали з-за кордону (56,6 % і 55,2 % компаній відповідно).

Результати дослідження свідчать, що на даний час ринок України наповнений товарами як вітчизняного, так і іноземного виробництва. Динаміка зміни ємності ринку меблевої продукції відображена на рис. 3.

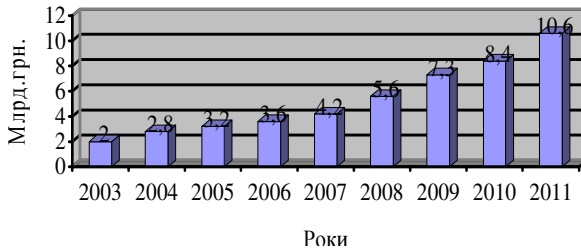


Рис. 3. Динаміка зміни ємності ринку меблевої продукції у 2003-2011 рр., млрд. грн.

Примітка: сформовано дисертантом на основі статистичних даних

Поряд з цим, незважаючи на стабільність розвитку підприємств з виробництва меблів, оброблення деревини та виробництва виробів з деревини упродовж останніх років, подальші позитивні зрушення стримуються рядом чинників, які негативно впливають на зміцнення економічного стану підприємств та забезпечення належної конкурентоспроможності продукції з деревини, особливо меблів – головного галузевого продукту. До згаданих чинників належать: значна залежність від імпорту сировини та обладнання для виробництва продукції; нестабільність сировинного забезпечення деревообробних підприємств і його непрозорість; нелегальний імпорт товарів, що створює небезпеку національному товаровиробнику; тіньове виробництво меблів; низька кваліфікація працівників; складне фінансове становище підприємств; незначні обсяги інвестицій в галузь; низька якість та низька конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на ринку меблевих товарів та ін.

За даними експертів місткість вітчизняного ринку дає змогу виробляти і реалізовувати меблі та продукцію деревообробної промисловості удвічі більше за умови відповідності її європейським стандартам.

У третьому розділі **«Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур у контексті меблевого виробництва»** розкрито векторіальні напрями розвитку підприємств меблевого виробництва в контексті підвищення їх конкурентоспроможності, а також запропоновано теоретико-концептуальну основу організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва.

З метою виявлення реального рівня конкуренції на меблевому ринку здійснено опитування керівників компаній даної галузі, за результатами якого встановлено, що більшість з них вважають рівень конкуренції на меблевому ринку достатньо високим, і жодна компанія не вважає його низьким. Так, 11,5 % вважають його дуже високим і 47,2 % – високим, а 24,5 % меблевих підприємств заявили про середній рівень конкуренції (рис. 4).

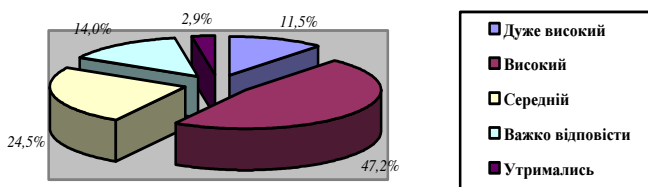


Рис. 4. Рівень конкуренції на ринку меблевих товарів у 2011 році, %
Примітка: узагальнено дисертантом

Переслідуючи мету попередження суб'єктивізму при комплексному аналізі та оцінюванні рівня конкуренції на ринку виробників меблевої продукції, обрано 20 найбільших вітчизняних меблевих виробників. Аналіз та оцінювання здійснено на основі частки суб'єктів господарювання на ринку та показників ринкової концентрації (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз та оцінювання рівня розвитку конкуренції
двадцяти вітчизняних підприємств меблевого виробництва**

Показник	Формула розрахунку	Тлумачення показника	Значення показника
Коефіцієнт концентрації	$CR_{1,3,5,10ma20} = \frac{\sum_{i=1}^{1,3,5,10ma20} K_i}{\sum_{i=1}^{20} K_i}$ <p>де K_i – частка i-го підприємства в галузі, %.</p>	$CR_1 > 35$ – висока ймовірність індивід. домінування підприємства на ринку; $CR_3 > 50$ – існує доволі багато підприємств; $CR_5 > 70$ – багато підприємств-конкурентів.	54,2%
Індекс Херфіндала-Хіршмана	$HHI = \sum_{i=1}^n \tau_i^2$ <p>де τ_i^2 – піднесена до квадрата частка i-го суб'єкта господарювання на ринку; n – кількість суб'єктів господарювання на ринку.</p>	$HHI < 1000$ – низько-концентрований ринок; $1000 < HHI < 2000$ – помірно-концентрований ринок; $2000 < HHI < 10000$ – висококонцентрований ринок.	285,4
Коефіцієнт Джині	$G = \frac{1}{n \times A_n} \sum_{i=1}^n (i-1) \times A_i - i \times A_{i-1} $ <p>де n – загальна кількість діючих суб'єктів господарювання на ринку; A_i – накопичене кумулятивне значення ознаки i найбільших одиниць сукупності; A_n – сума значень ознаки усіх одиниць сукупності.</p>	0 – в умовах чистої конкуренції; $(n-1)/n$ – в умовах максимальної концентрації.	0,42

Примітка: розраховано дисертантом на основі власних досліджень

За результатами отриманих досліджень виявлено, що вітчизняний ринок меблевих товарів є висококонкурентним та низькоконцентрованим.

Оскільки сучасні умови функціонування підприємницьких структур характеризуються загостренням конкуренції на усіх ресурсних та товарних ринках, безперечно виникає необхідність і в самих організаціях здійснювати своєчасне та ефективне управління конкурентоспроможністю на конкуруючому ринку. Власне такі положення зумовили розроблення теоретико-концептуальної основи організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва, структура якого є трьохкомпонентною (рис. 5):

1. Система забезпечення, яка складається з підсистем нормативно-правового та методичного, ресурсного та наукового забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства.

2. Функціональна система, яка базується на здійсненні управлінського процесу з використанням загальних функцій управління.

3. Цільова система, яка базується на визначенні цілей та результатів діяльності підприємства меблевого виробництва.

В основу системи забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства покладено усі матеріальні та нематеріальні активи підприємства, а також законодавче й наукове підґрунтя.

Функціональна система організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва представлена поетапним управлінським процесом з виділенням функцій, методів управління, відповідних управлінських рішень та управлінського впливу на цільову систему запропонованого механізму.

Важливими елементами управління процесом підвищення конкурентоспроможності підприємства є правильно визначена цільова система. Загалом цілі управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва запропоновано структурувати таким чином:

- ринкові цілі (критерії: частка ризику, обсяг реалізації, зміна пропорцій, пріоритетів у товарній політиці);
- виробничі цілі (критерії: обсяг виробництва, показники якості);
- фінансово-економічні цілі (критерії: прибуток, рентабельність, фінансова стійкість, приріст власності і т.д.);
- соціальні цілі (критерії: рівень життя працівників, заробітна плата, соціальний захист, інше).

Запропонований механізм представлений сукупністю організаційних та економічних важелів забезпечення конкурентоспроможності підприємницьких структур меблевого виробництва. При цьому, організаційна складова уможливорює дієвість економічної шляхом виконання управлінських функцій, що направлені на реалізацію визначених цілей управління підприємством з метою підвищення його конкурентоспроможності. Економічна ж складова відповідає за результати діяльності підприємства на основі ефективного використання систем забезпечення та функціонування.

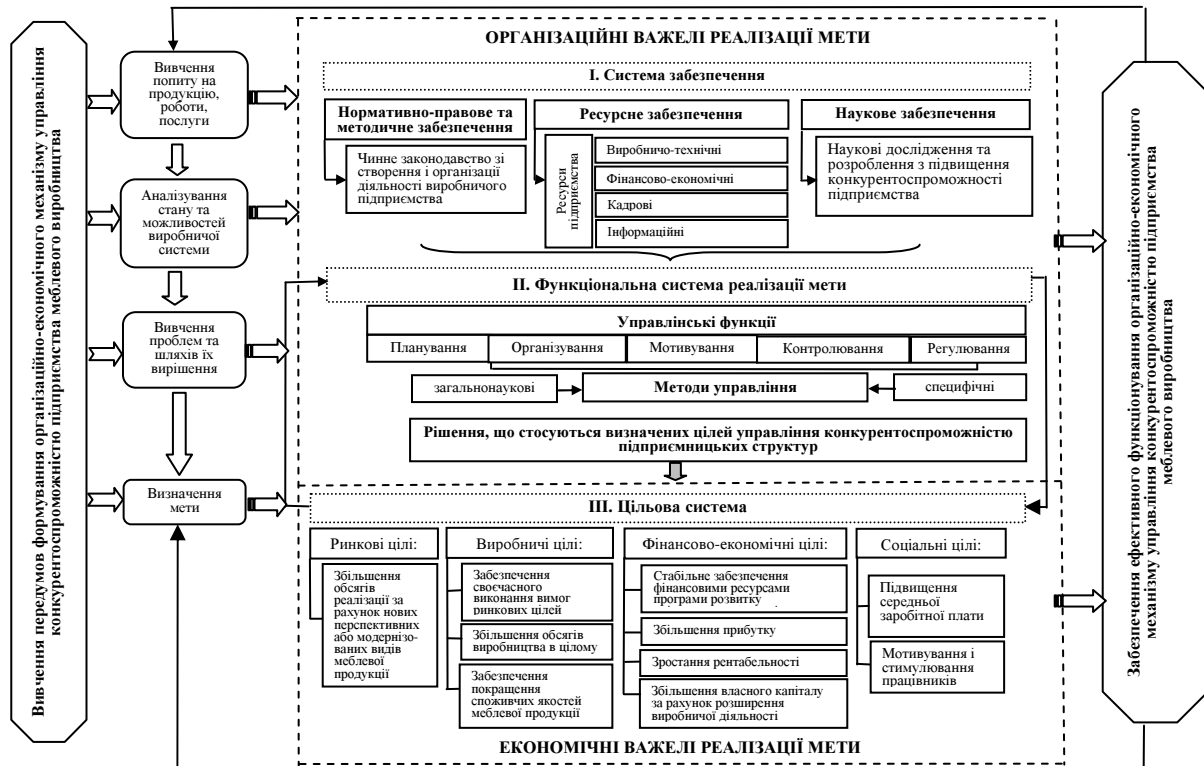


Рис. 5. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва

Примітка: розроблено дисертантом

Таким чином встановлено, що ефективне функціонування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва на практиці тісно пов'язане з реалізацією комплексних заходів як на мікро-, так і на макrorівнях, що сприятимуть формуванню конкурентоспроможних підприємницьких структур на ринку меблевих товарів, зокрема:

- на рівні підприємств: завойовувати нові ринки збуту; зміцнювати та розширювати позиції на традиційних ринках; створювати спеціалізовані торгові мережі. Пріоритетним напрямком у меблевій промисловості й надалі повинна залишитись реалізація проектів із створення та модернізації підприємств із виготовлення високоякісних меблів за новітніми технологіями;

- на державному рівні: розробити модель розвитку сектора малого та середнього бізнесу на основі меблевої галузі; стимулювати його експорт; сприяти концентрації капіталу; здійснювати держзамовлення; створювати технопарки; видавати пільгові кредити під 5-7 % річних. Це призведе до створення позитивних передумов для випуску більш якісної продукції з порівняно не високою вартістю та виходу на міжнародний ринок меблів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва.

За результатами проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки теоретико-методичного змісту та науково-практичного спрямування:

1. На підставі сформульованих положень щодо конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі запропоновано їх трактувати як відносини між господарюючими суб'єктами, в основі яких лежать економічне суперництво та боротьба за домінування на ринку за рахунок реалізації найвигідніших умов виробництва та збуту товарів, надання послуг та забезпечення прибутковості підприємств. У роботі встановлено, що сучасні уявлення про конкуренцію характеризуються насамперед зміною концепції «конкуренція» на ширше поняття – «взаємодія підприємств на ринку». Для ефективної взаємодії підприємств на ринку однаково важливим є і конкурентний процес, і конкурентний результат.

2. Доведено, що вплив держави на конкурентні відносини повинен здійснюватися, як правило, у трьох випадках: у разі порушення чинного законодавства про захист економічної конкуренції; у випадку необхідності попередження (запобігання) порушень законодавства про захист економічної конкуренції та при відсутності конкуренції з об'єктивних причин.

3. Удосконалено методіку комплексного дослідження ринку меблевої продукції на основі структурно-інституціонального аналізу, яка, на відміну від існуючих, полягає у визначенні основних етапів дослідження, що дають змогу оцінити ступінь монополізації та розвитку конкуренції на ринку меблевих

товарів, існуючі методи та засоби підтримки і розвитку конкурентного середовища та розробити інструментарій щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур.

4. Сформовано ефективну структурно-функціональну модель ринку товарів підприємств меблевого виробництва, у якій запропоновано застосовувати інтегрований інструментарій щодо оцінювання стану конкурентного середовища з урахуванням рівня розвитку конкуренції на ньому, що дає можливість підприємствам визначати тип ринку для вжиття адекватних рішень та заходів, спрямованих на розвиток конкуренції.

5. На основі проведеного аналізу ринку меблевих товарів доведено, що вибір продукції, оновлення її номенклатури й підвищення якості змушують вітчизняних суб'єктів господарювання глибше вивчати проблему конкурентоспроможності та освоювати нові методи управління нею, адже економічна ефективність ринкових структур досягається насамперед, наданням конкурентоспроможних за ціною товарів.

6. Практичне значення запропонованого організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства полягає у тому, що розробки дають змогу економістам та менеджерам підприємств меблевого виробництва науково обґрунтовано впливати на забезпечення їх конкурентоспроможності.

7. Визначено стратегічні напрями розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання на ринку меблевого виробництва, які полягають у створенні економічних, організаційних і правових умов, використанні наявного науково-технічного потенціалу та впровадженні ресурсозберігаючих технологій. Реалізація зазначених пропозицій призведе до створення якісної продукції підприємства, яка відповідатиме основним вимогам, критеріям і досягненням розвинутих країн у цій галузі та сприятиме інтеграції у світове господарство вітчизняних виробників меблів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Грод А. М. Організаційно-економічний механізм управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства меблевого виробництва [Електронний ресурс] / А. М. Грод, Л. М. Мельник // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 200-208. – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12mlmpmv.pdf>. (0,45 друк. арк.). [*Особистий внесок автора – 0,25 друк. арк.: розкрито проблемні питання побудови концептуальної основи організаційно-економічного механізму управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства меблевого виробництва*].

2. Грод А. М. Напрями розвитку конкурентоспроможних ринкових структур на ринку меблів / А. М. Грод // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету «Економічний аналіз». – 2011. – Вип. 8. Ч. 1. – С. 58-61. (0,25 друк. арк.).

3. Грод А. М. Оцінка стану конкурентного середовища на ринку меблевої продукції та основні напрями його розвитку / А. М. Грод // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 46-54. (0,57 друк. арк.).

4. Грод А. М. Особливості дослідження товарного ринку: сутність, цілі та етапи аналізу / А. М. Грод // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка – 2010. – Вип. 99. – С. 392-400. (0,54 друк. арк.).

5. Грод А. М. Теоретичні засади формування конкурентоспроможних ринкових структур / А. М. Грод // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 91-98. (0,41 друк. арк.).

6. Грод А. М. Принципи логістичного моделювання збуту для оптимального розміщення виробництва продукції / А. М. Грод // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2009. – Спецвипуск 28. Ч. I. – С. 86-89. (0,28 друк. арк.).

7. Грод А. М. Планування стратегічного розвитку організації в умовах обмеження ринкової саморегуляції / А. М. Грод // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету «Економічний аналіз». – 2008. – Вип. 2 (18). – С. 32-36. (0,32 друк. арк.).

8. Грод А. Дослідження впливу ціни на прибутковість діяльності підприємства / А. Грод // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Економічна думка, 2007. – Випуск 12. – С. 69-77. (0,49 друк. арк.).

9. Грод А. Статистичний аналіз соціально-економічного становища України / А. Грод // Наукові записки ТНПУ. Серія: економіка. – 2006. – № 20. – С. 24-27. (0,29 друк. арк.).

10. Грод А. Ефективність праці – показник економічного зростання України / А. Грод // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Економічна думка, 2006. – Випуск 11. – С. 83-89. (0,38 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Грод А. М. Бар'єри вступу на ринок для підприємницьких структур / А. М. Грод // Збірник тез доповідей XVI наукової конференції ТНТУ імені Івана Пулюя, 5-6 грудня 2012 р. – Тернопіль: ТНТУ, 2012. – Том III Гуманітарні, економічні та соціальні науки. – 112 с. – С. 12. (0,07 друк. арк.).

12. Грод А. М. Аналіз структури ринку меблевої продукції: національні особливості та напрями розвитку / А. М. Грод // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: збірник тез доповідей Восьмої Міжнародної науково-практичної

конференції молодих вчених, 24-25 лютого 2011 р. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 574 с. – С. 173-174. (0,13 друк. арк.).

13. Грод А. М. Впровадження ринкових методів управління розвитком меблевої промисловості / А. М. Грод // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України», 21-22 листопада 2007 р. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 526 с. – С. 162-164. (0,16 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Грод А. М. Формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, 2013.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних положень та розробленню практичних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва.

На підставі дослідження й узагальнення літературних джерел висвітлено теоретичні основи конкурентних відносин у підприємницькому економічному середовищі. Узагальнено теоретичні засади, визначено основні напрями формування конкурентоспроможних підприємницьких структур та доцільність втручання держави у конкурентні відносини суб'єктів господарювання.

Обґрунтовано необхідність використання структурно-інституціонального аналізу з метою визначення ступеня розвиненості конкурентних відносин підприємств на ринку продукції меблевого виробництва, запропоновано застосовувати інтегрований інструментарій щодо оцінювання стану конкурентного середовища з точки зору рівня розвитку конкуренції на ринку, удосконалено методику комплексного дослідження ринку меблевої продукції на основі проведення структурно-інституціонального аналізу, дістали подальшого розвитку теоретичні засади та основні напрями формування конкурентоспроможних підприємницьких структур, сформовано теоретико-концептуальну основу організаційного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства меблевого виробництва.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, формування підприємницьких структур, структурно-інституційний аналіз, конкурентне середовище, організаційно-економічний механізм.

АННОТАЦИЯ

Грод А. М. Формирование конкурентоспособных предпринимательских структур в условиях мебельного производства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя, Тернополь, 2013.

Диссертация направлена на решение проблем развития теоретических положений и разработке практических рекомендаций по формированию конкурентоспособных предпринимательских структур в условиях мебельного производства.

Актуальность темы обусловлена тем, что для каждого субъекта хозяйствования важно его конкурентные преимущества, по различным параметрам обеспечивают ему рыночное преимущество над конкурентами. Эти преимущества можно рассматривать как с точки зрения эффективности производства, технической эффективности использования ресурсов, объективного распределения доходов, так и с позиций широкого перечня технико-технологических, политических и социальных факторов.

Целью диссертационной работы является обобщение и развитие научно-теоретических основ, разработка и обоснование практических рекомендаций по формированию конкурентоспособных предпринимательских структур в условиях мебельного производства.

Достижение поставленной цели обусловило решение следующих задач: усовершенствована методика комплексного исследования рынка мебельной продукции на основе проведения структурно-институционального анализа; предложено применять интегрированный инструментарий для оценки состояния конкурентной среды с точки зрения уровня развития конкуренции на нем; раскрыто исследование целесообразности вмешательства государства в конкурентные отношения субъектов хозяйствования; уточнено трактовку сущности конкурентных отношений в предпринимательской экономической среде; сформирована теоретико-концептуальная основа организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятия мебельного производства; развиты теоретические основы и основные направления формирования конкурентоспособных предпринимательских структур. Объектом исследования являются организационно-экономические процессы, которые формируют уровень конкурентоспособности субъектов хозяйствования мебельной отрасли на внутреннем и внешнем рынках. Предметом исследования – теоретические и прикладные аспекты формирования конкурентоспособных предпринимательских структур в условиях мебельного производства.

В первом разделе «Теоретико-прикладные особенности развития конкуренции в условиях предприятий мебельного производства» раскрыты теоретические основы конкурентных отношений в предпринимательской экономической среде как отношения между хозяйствующими субъектами, в основе которых лежат экономическое соперничество и борьба за доминирование на рынке за счет реализации выгодных условий производства и сбыта товаров, оказания услуг и обеспечения прибыльности предприятий,

определена характеристика теоретических основ формирования конкурентоспособных предпринимательских структур в мебельном производстве, а также освещена роль государства в организации конкурентных отношений.

Во втором разделе «Анализ методического инструментария формирования предпринимательских структур в конкурентной среде» проанализировано состояние конкурентной среды предприятий мебельного производства, обосновано использование структурно-институционального анализа при исследовании конкурентной среды предприятия, что позволит оценить степень монополизации и развития конкуренции на рынке мебельных товаров, а также обобщены методы оценки конкурентной среды предприятия на рынке товаров мебельного производства.

В третьем разделе «Пути повышения конкурентоспособности предпринимательских структур в контексте мебельного производства» раскрыты векторные направления развития предприятий мебельного производства в контексте повышения их конкурентоспособности, предложены концептуальные основы формирования организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятия мебельного производства, что позволит научно обоснованно влиять на этот процесс.

Полученные результаты работы послужат научной основой в разработке концептуально-теоретических и методических основ формирования конкурентоспособных предпринимательских структур в условиях мебельного производства.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, формирования предпринимательских структур, структурно-институциональный анализ, конкурентная среда, организационно-экономический механизм.

ANNOTATION

A. Grod. Formation of competitive entrepreneurial structures in furniture manufacturing. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of Economics, specialty 08.00.04 – Economics and Enterprises Management (by economic activity).– Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, 2013.

PhD thesis is concerned with an investigation of theoretical foundations and development practical recommendations for the formation of competitive entrepreneurial structures in furniture manufacturing.

Based on the study and synthesis of the literature deals the theoretical foundations of competitive relations in entrepreneurial business environment was covered. The theoretical framework, the main directions of the development of competitive businesses and appropriateness of state intervention in the competitive relationship entities was generalized and defined in the thesis.

The necessity of structural and institutional analysis the degree of development of competitive relations firms to market products furniture production was determined; the integrated tool for assessing the competitive environment in terms of

the level of market competition was proposed; the consistency procedure integrated market research furniture products on the basis of structural and institutional analysis was improved; the theoretically foundations and main directions of the development of competitive businesses, the theoretical and conceptual framework of organizational control mechanism ensuring competitiveness furniture production was formed.

Key words: competitiveness of enterprise, the formation of business structures, structural and institutional analysis, competitive environment, organizational and economic mechanism.